

INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Afrika: stručná analýza problémů kontinentu

POLICY BRIEF / SRPEN 2018

VOJTĚCH ŠMOLÍK
MATEJ BIDOVSKY

WWW.POLITIKASPOLECNOST.CZ

OFFICE@POLITIKASPOLECNOST.CZ

Afrika: stručná analýza problémů kontinentu

Vojtěch Šmolík, Matej Bidovsky, srpen 2018

Jednou z největších výzev, které v současnosti čelí Evropská unie, je stálá migrace z afrického kontinentu. Důvodů k migraci tamních obyvatel do EU je hned několik. Nejzákladnější dělení motivů Afričanů pro rozhodnutí migrovat jsou tzv. *push a pull faktory*:

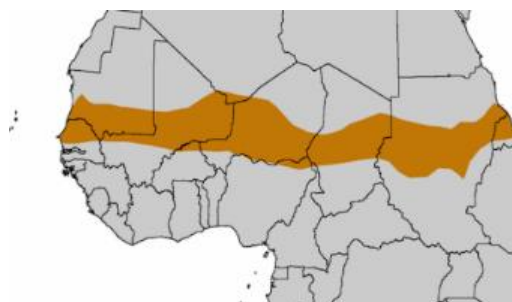
- *Push faktory* – motivem k migraci je situace v domácí zemi (ozbrojený konflikt, resp. represivní politické zřízení, kritická hospodářská situace apod.), tzv. podmíněná migrace. Co se týká faktorů push (kritická politicko-bezpečnostní situace v zemi), těmi je v současnosti bezprostředně ohroženo 5 afrických států: Eritrea, Středoafrická republika, Rovníková Guinea, část Etiopie a Jižní Súdán. Emigraci obyvatel těchto zemí je tedy možné považovat za legitimní. Počet těchto států se přirozeně může v blízké době měnit, neboť politicko-bezpečnostní situace ve většině subsaharských zemí je nestabilní anebo v nich předpoklad nestability můžeme sledovat (za stabilní země je z dlouhodobé perspektivy možné považovat Angolu, Botswanu, Namibii, Ghanu, Senegal a Zambii).
- Push faktorům souvisejícím se stabilitou je v dlouhodobém horizontu za pomoci efektivní rozvojové pomoci možné do značné míry předcházet. Ačkoliv je to běh na dlouhou trať, jako východisko se

jeví kontinuální investování do školství, infrastruktury a podpora vytváření občanských společností.

- *Pull faktory* – motivem k migraci je lepší (ekonomická) situace v cílové zemi, tzv. fakultativní migrace.

Právě špatná hospodářská situace je primární příčinou vnitřní migrace významné části Afričanů.

- Nejvíce postiženou oblastí je tzv. pás Sahelu (obr.1), který zasahuje do 40 % celkové rozlohy zemí od Senegalu po Eritreu. Tato neúrodná oblast na pomezí savany a pouště se z důvodů klimatických změn každoročně rozšiřuje o 60 000 km², v důsledku čehož dochází ke zvyšování potravinového deficitu, následným hladomorům a v důsledku toho k pak vnitřní migraci ([list Guardian uvádí](#), že svoje domovy v centrální a západní Africe opouští každoročně 12 mil. lidí). Údaje o tom, kolik z těchto migrantů míří do Evropy k dispozici nejsou.

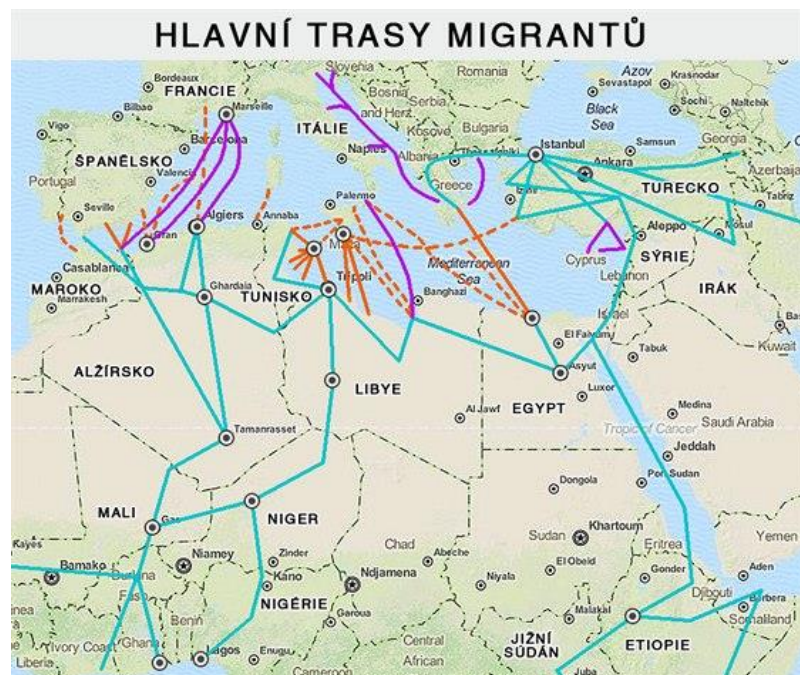

Obr.1: pás Sahelu (worldatlas.com).

- Východiskem z této situace je podpora afrického venkova a zemědělství, například v podobě výstavby vodních pump či zavlažovacích systémů (subsaharská Afrika disponuje velkými zásobami vody, z kterých se ovšem využívá jen přibližně 10 %) anebo solárních panelů. Samotná dezertifikace také není neřešitelný problém, například vysazováním stromů lze vcelku rychle dosáhnout zúrodnění nehostinné půdy.

- Je na místě si uvědomit, že takové formy investic by se v rámci rozvojové pomoci Africe měly stát prioritou EU v případě, že chce unie v budoucnu předcházet dalším nekontrolovatelným vlnám migrace směřujícím ze subsaharské Afriky. Řada migrantů totiž bojuje o holé přežití, neboť nemají místo k životu, které by jim zabezpečilo základní potraviny. Takové místo proto hledají kdekoli jinde na světě. V podobném duchu by se neměla podceňovat ani osvěta. V mnohých případech se obyvatelé zejména odlehlejších částí afrického kontinentu rozhodnou pro emigraci z důvodu zkraslených představ o ráji v Evropě, který na ně čeká.
- Tito lidé musí zpravidla podniknout dlouhou a strastiplnou cestu přes Saharu na severní pobřeží Afriky – do Alžírsko, Tuniska a nejčastěji do Libye – odkud je pak pašeráci dopraví na evropský kontinent.
- Migrace z Afriky je v poslední době hlavním tématem politického dění v Itálii. Do země přicházejí zejména

migranti z Eritreje, Gambie, Nigérie a Senegalu. Některé z těchto států patří mezi nejchudší země světa, v některých zase zuří násilí vyvolané místními teroristickými skupinami či vládnoucím autoritářským režimem. Itálie ale není jedinou zemí, která se s náporem migrantů potýká. Do Španělska přichází nejvíce migrantů z Maroka, od kterého je vzdáleno jen 100 km.

Zdroj: iDnes.cz.

- Maroko se tedy stává jednou z klíčových tranzitních zemí. Migranti ho považují za bezpečnější, než je třeba Libye, kde se běženci často stávají terčem mučení nebo zneužívání. Zatímco do Itálie v první polovině letošního roku připlulo zhruba 16 700 migrantů, tedy asi o 80 procent méně než loni ve stejném období, v případě Španělska se ale jejich počet více než zdvojnásobil na 15 600 (Aktualne.cz 2018).

Mezi další problémy Afriky patří rovněž vysoká míra chudoby a strukturálních nerovností, nedostatek pracovních příležitostí s ohledem na rostoucí mladou populaci, nízká míra potravinové bezpečnosti, konflikty, autoritářské režimy, velmi slabá infrastruktura či negativní dopady klimatických změn, které zároveň představují migrační stimuly. V indexu lidského rozvoje se v kategorii vysoký či střední nachází pouze 17 z 53 hodnocených zemí (UNDP 2016). V Africe se také stále nachází největší počet *LDCs* (nejméně rozvinutých zemí; 34 z celkového počtu 48) (OECD 2018).

Chudoba a nerovnosti

- Počet obyvatel v Africe pod hranicí chudoby (1,90 USD/den) dlouhodobě klesá, ve srovnání s jinými rozvojovými regiony je však stále extrémně vysoký.
  - Makroekonomický růst (průměrně 4,7 % HDP v období 2000-2017) (OECD 2018) negeneruje dostatek pracovních příležitostí a nezajišťuje růst konkurenceschopnosti afrických ekonomik.
  - Nestabilita zaměstnání ohrožuje 282 mil. obyvatel (OECD 2018), podporu od státu či sociální pojištění má jen minimum lidí. 1 ze 3 pracujících tak žije pod hranicí chudoby, která navíc poměrně více zasahuje ženy (AU, AfDB, UNDP 2017).
- Ilegální finanční procesy vyvádí z Afriky ročně 50 mld. USD, což převyšuje úroveň poskytované rozvojové pomoci.
  - Zamezit snižování objemu oficiální rozvojové pomoci (ODA) a jejímu odklonu od hlavního cíle, jímž je odstraňování chudoby. Posilovat naplňování globálního závazku poskytovat v roce 2030 na ZRS ve formě ODA 0,33 % HND (závazek pro EU13¹; výše ODA v ČR osciluje mezi 0,12-0,14 % HND). Při realizaci doplňkových aktivit skrze mimořádné finanční mechanismy (např. Světenecký fond EU pro Afriku), nadále tyto prostředky vnímat jako nouzové a hledat dlouhodobá a udržitelná řešení.

Klimatické změny a potravinová bezpečnost

- 118 mil. extrémně chudých lidí může být v roce 2030 vystaveno následkům extrémního sucha, horka či záplav (Ijjasz-Vasquez 2016), 220 mil. Afričanů ohrožuje nedostatek vody (IDS, Stamp Out Poverty 2011).
- Klesají zemědělské výnosy, produkce exportních artiklů a rostou ceny potravin. Zemědělská produkce přitom v roce 2015 dosahovala pouze 62 % světového průměru, poměr zavlažované půdy je oproti jiným regionům extrémně nízký (5 % Afrika, 41 % Asie, 21 % globálně) (AU, AfDB, UNDP 2017)².

¹ Závazek EU15 je ve výši 0,7 % HND.

² Společný report AU, AfDB a UNDP k panafrickému rozvojovému dokumentu Agenda 2063.

- Skrze ODA a nová mimořádná opatření (např. Svěrenecký fond EU pro Afriku, EUTF) je nutné přispívat ke zvyšování odolnosti místních komunit, především pak nejvíce zranitelných skupin obyvatel (např. ženy a děti).
- Důraz musí být kladen rovněž na kontrolu naplňování stěžejních mezinárodních klimatických závazků definovaných mj. Pařížskou dohodou z roku 2015.

Bezpečnost a vládnutí

- Z 50 hodnocených států je pouze 12 % svobodných, pouze 8 jich pak lze považovat za demokratické³ (Freedom House 2018, The Economist 2018).
- Mezi příčiny zranitelnosti krajín patří také terorismus (Sahel, východní Afrika), který může být spouštěcím mechanismem migrace a který významně ohrožuje regionální stabilitu a bezpečnost.
- Nezbytné je proto apelovat na širší implementaci principů dobrého vládnutí: svobodné a spravedlivé volby, odpovědnost lokálních lídrů transparentnost, posílení vlastnictví cílových skupin, svobodu tisku či posilování mechanismů na ochranu lidských práv.

Regiony vyžadující zvláštní pozornost

Sahel

- S ohledem na minimalizování migračních stimulů je třeba zamezit odklonu ODA od hlavního cíle (odstraňování chudoby), zvyšovat odolnost místních komunit, napomáhat tvorbě pracovních příležitostí, a to jak v rámci dlouhodobých procesů, tak mimořádných opatření typu EUTF (příkladem dobré praxe je Etiopie, která je zároveň prioritní zemí ZRS ČR). Při potlačování neregulérní migrace musí být reflektována otázka lidských práv.

Nejméně rozvinuté státy (LDCs)

- Státy nejvíce postižené chudobou; ODA přitom často tvoří hlavní část jejich státních rozpočtů.
- Patří sem mj. Niger, Somálsko, Súdán, Jižní Súdán či Demokratická republika Kongo. Z těchto zemí odchází vysoké počty uprchlíků a migrantů. Dále Zambie a Etiopie (prioritní země ZRS ČR).

Pozitivní výhled

Růst cen komodit na světových trzích, vyšší míra přímých investic, zkvalitňování státní správy a institucí, zahraniční rozvojová spolupráce či nárůst střední třídy dlouhodobě pozitivně ovlivňují rozvoj afrického kontinentu. HDP na jednoho obyvatele s menšími výkyvy od roku 2000 kontinuálně roste (The World Bank

³ Hodnocení na základě občanských práv a svobod a úrovně demokratických institucí.

2018), sledujeme boom v oblasti komunikačních technologií, letošní podpis největší kontinentální dohody o volném obchodu (AfCFTA) ztraktivnil africké trhy. Prostor pro zlepšování situace na africkém kontinentě je ovšem stále obrovský a EU by měla zacílit svou pomoc v regionu smysluplně a účelně.